

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Jedną z podstawowych zasad prawa zobowiązań jest to, że roszczenia wynikające z zobowiązań mogą być dochodzone przed sądem. Wyjątkiem w tym względzie są natomiast zobowiązania naturalne (inaczej: niezupełne, niezaskarżalne), czyli tego rodzaju zobowiązania prawne, co do których podmiot uprawniony nie ma możliwości dochodzenia ich wykonania przy wykorzystaniu przymusu państwowego. Mimo to pozostają one zobowiązaniami o prawnym charakterze, zatem jeżeli dłużnik w ich wykonaniu spełni świadczenie, to nie może następnie żądać jego zwrotu z powołaniem się na ich niezaskarżalność. Właśnie tej szczególnej kategorii zobowiązań dotyczy projekt.

Pojęcie *obligatio naturalis* wywodzi się jeszcze z prawa rzymskiego, z czego wynika także jego powszechne występowanie w wielu porządkach prawnych. W toku rozwoju nabrało ono jednak odmiennego znaczenia i jest rozumiane niejednolicie. Rzymskie przyczyny niezaskarżalności stały się nieaktualne, jednak mimo to w prawie nowoczesnym powrócono do omawianej kategorii zobowiązań ze względu na różnorakie wartości i interesy.

Typowymi przykładami tego typu zobowiązań są zobowiązania, w których roszczenie uległo przedawnieniu oraz zobowiązania z gry lub zakładu (z pewnymi wyjątkami). Pozostałe natomiast przypadki nie są przyjmowane już jednolicie. Dotyczy to m.in. takich istotnych dla praktyki kwestii jak: terminowe transakcje na giełdzie zbliżone do gry lub zakładu, skutki zrzeczenia się roszczenia w procesie cywilnym dla późniejszego ponownego dochodzenia przez powoda danego roszczenia, czy też polecenie przy darowiźnie lub w testamentie.

Zobowiązania naturalne stanowią konstrukcję prawną istotną dla całej części ogólnej prawa zobowiązań, a zwłaszcza dla zdefiniowania i właściwego rozumienia podstawowego pojęcia „zobowiązania”. O wadze samej problematyki może świadczyć równoczesne występowanie licznych monografii na ten temat m.in. w literaturze niemieckiej, austriackiej, angielskiej i francuskiej. Tymczasem tematyka zobowiązań naturalnych w polskiej nauce prawa nie doczekała się dotychczas jakiegokolwiek szerszego opracowania, a poszczególne wypowiedzi ograniczają się jedynie do jej ogólnej charakterystyki. Projektowane badania mają stanowić pierwszą próbę pełnego i wyczerpującego scharakteryzowania tej instytucji na gruncie prawa polskiego.

Podstawowym celem projektu jest odpowiedź na pytanie o znaczenie kwalifikacji danego zobowiązania jako zobowiązania naturalnego na gruncie prawa polskiego. Po pierwsze, wymaga to oceny użyteczności samej konstrukcji, zatem ustalenia, czy w ogóle jest sens wyróżniania takiej specyficznej kategorii zobowiązań w polskim porządku prawnym oraz czy poszczególne przypadki kwalifikowane jako obligacje naturalne mają wystarczająco wiele cech wspólnych, aby można było o nich mówić jako o jednolitej kategorii. Po drugie, zachodzi wątpliwość, czy do zobowiązań naturalnych znajdują zastosowanie szczególne instytucje prawne przewidziane dla zobowiązań zaskarżalnych. Chodzi tu zwłaszcza o dopuszczalność: potrącenia; żądania odszkodowania za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania niezupełnego, bądź roszczenia o zapłatę odsetek, czy też o możliwość ustanowienia zastawu na zabezpieczenie niezaskarżalnego roszczenia.

Z zagadnieniem tym wiąże się również wiele zagadnień szczegółowych: z jednej strony, czy dopuszczalne jest także umowne wykreowanie zobowiązania naturalnego, z drugiej strony, czy ustawodawca ma pełną swobodę w nadawaniu konkretnym zobowiązaniom charakteru niezaskarżalnego – w takim przypadku ograniczona zostaje przecież możliwość przymusowego wyegzekwowania długu. Problem ten wymaga ogólnego spojrzenia, szczególnie z perspektywy szeroko rozumianego prawa do sądu oraz konstytucyjnych gwarancji egzekwowalności umów. Powstają też pytania związane z próbą egzekwowania zobowiązań naturalnych przed sądem m.in. czy sąd bierze pod uwagę niezaskarżalność z urzędu, czy tylko na zarzut. Celem projektu jest rozwianie wszystkich tych wątpliwości.

Projekt w założeniu ma stanowić ważny wkład w rozwój nauki polskiego prawa cywilnego. Dokładne scharakteryzowanie kategorii zobowiązań naturalnych pozwoli lepiej zrozumieć tak podstawowe pojęcia w prawie cywilnym, jak „zobowiązanie”, czy „zaskarżalność”. Ponadto określenie skuteczności prawnej zobowiązań naturalnych oraz wyraźne scharakteryzowanie poszczególnych ich przypadków wpłynie korzystnie na pewność prawa, pozwoli na lepsze zrozumienie zagadnienia zaskarżalności, a przez to odniesie pozytywny skutek dla wszystkich obywateli. Wyniki badań mogą oddziaływać również na praktykę orzeczniczą sądów.